

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ПУЛЮЯ**

ТУРСЬКА НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 658:332.012.324:621

**УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНОЮ ВЛАСНІСТЮ
МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі менеджменту підприємницької діяльності Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя

Науковий керівник:

доктор економічних наук, професор
МОЧЕРНИЙ СТЕПАН ВАСИЛЬОВИЧ,
Тернопільський національний економічний університет

доктор економічних наук, професор
ГУЦАЙЛЮК ЗІНОВІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ,
Тернопільський національний економічний університет, професор кафедри обліку у виробничій сфері

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент
ШКІЛЬНЯК МИХАЙЛО МИХАЙЛОВИЧ,
Регіональне відділення Фонду державного майна України по Тернопільській області, начальник кандидата економічних наук, доцент
МАКСИМ'ЮК СЕРГІЙ ВАСИЛЬОВИЧ,
Івано-Франківський національний університет нафти і газу, доцент кафедри управління галузевим і регіональним економічним розвитком

Захист дисертації відбудеться «__» січня 2012 р. о __ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.052.05 у Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя (46000, м. Тернопіль, вул. Білогірська, 2, зал засідань).

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (46000, м. Тернопіль, вул. Руська, 56).

Автореферат розісланий «__» грудня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

 Сороківська О. А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Економічні реформи, що відбуваються в Україні протягом останніх 20-ти років, обумовили виникнення корпорацій. Ключову роль у цьому процесі відіграло перетворення відносин власності, істотна трансформація яких обумовила характер, напрям і динаміку соціально-економічного розвитку України. В епіцентрі радикальних перетворень опинилась і державна власність, коли в результаті проведення широкомасштабної приватизації й інституційних змін, була фактично ліквідована державна монополія на власність. Це стало основою формування нової системи відносин, де вирішальну роль почала відігравати корпоративна власність.

Проте масове акціонування підприємств так і не спричинило істотного впливу на досягнення головних цілей економічного розвитку, однак проявило невідповідність первинних задумів реформування власності й фактично досягнутих результатів. За минулі десятиліття країна втратила майже дві третини свого виробничого і науково-технічного потенціалу при тому, що чисельно акціонерні товариства становлять більше половини загальної кількості виробничих підприємств. Підсумки приватизації не дають підстав стверджувати, що ключова проблема реформ – формування ефективної структури власності успішно розв'язана.

Вивчення теоретичних і практичних аспектів становлення та розвитку акціонерної власності виробничого сектору економіки – один із найважливіших напрямів наукових досліджень. Очевидно, що запорука успішної діяльності виробничого сектору – це не тільки зміна організаційно-правової форми підприємств, а й розроблення та використання ефективних механізмів реалізації економічного потенціалу таких корпорацій. Специфіка діяльності корпорації полягає в об'єднанні власності та інтересів її використання різними особами. Крім того, в корпораціях із питань використання власності формуються складні системи інтересів та відповідальності: керівників, персоналу, акціонерів, держави. Діяльність корпорації в аспекті власності достатньо різноманітна і охоплює: фінансові; науково-технічні; виробничі; результативні та інші аспекти діяльності.

Проблемам функціонування корпоративної власності присвячена значна кількість монографій, статей у наукових журналах, де висвітлені різні аспекти цієї проблеми. Проблема корпоративної власності відображена у роботах зарубіжних учених: А. Абалкіна, Д. Белла, С. Глазьева, Дж. К. Гелбрейта, Т. Еггертсона, В. Іноземцева, Б. Мільнера, Д.Норта, Д. Ходжсона та інших.

Цій проблематиці приділили увагу й вітчизняні науковці, зокрема: Б. Андрушків, М. Баб'як, З. Варналій, А. Воронкова, І. Гуцал, Л. Довгань, Е. Корнеєв, І. Мажура, Ю. Макогон, С. Максим'юк, Н. Москаленко, С. Мочерний, І. Отенко, В. Пастухова, А. Педько,

А. Рябчин, Л. Савчук, А. Сірко, Н. Супрун, Б. Федішин, Р. Федорович, М. Шкільняк, С. Юрій, Н. Янковський та ін. Разом із тим, досліджень, присвячених питанням управління та формування структури корпоративної власності виробничих підприємств у контексті її трансформації недостатньо. Не досліджені також питання управління корпоративною власністю машинобудівних підприємств в умовах трансформаційної економіки. Зазначені обставини й обумовили вибір теми дисертації та колу досліджуваних питань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт кафедри фінансового інжинірингу Тернопільського національного економічного університету «Формування інтегрованої системи ризик-менеджменту в управлінні вартістю підприємств» (державний реєстраційний номер 0106U002699). Зокрема, автор була співвиконавцем НДР «Впровадження стратегій, технологій та інструментів фінансового інжинірингу в практику управління вітчизняних корпорацій» (державний реєстраційний номер 0107U002609).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є теоретико-практичне узагальнення положень щодо управління структурою корпоративної власності виробничих підприємств і вироблення на цій основі обґрунтованих пропозицій із формування ефективної структури корпоративної власності вітчизняних підприємств у процесі управління ними.

Для досягнення окресленої мети у роботі намічені та вирішені наступні завдання:

- дослідити соціально-економічний зміст корпоративної власності для уточнення її прояву у вигляді виробничих корпоративних структур;

- виявити вплив правових норм у частині захисту прав міноритарних акціонерів та узагальнити теоретико-практичні проблеми формування оптимальної структури корпоративної власності;

- проаналізувати специфіку процесів трансформації структури корпоративної власності в Україні й виявити основні тенденції;

- дослідити особливості формування структури корпоративної власності в Україні та її вплив на корпоративне управління;

- розробити підхід до ідентифікації впливу моделей управління прибутком корпорацій на структуру їх власності;

- розробити структурну модель управління корпорацією для узгодження інтересів;

- запропонувати модель формування оптимальної структури корпоративної власності для забезпечення дохідності прав власників;

– виробити напрями вдосконалення структури власності підприємств із корпоративною власністю у процесі управління.

Об'єктом дослідження є процеси управління корпоративною власністю у виробничому секторі економіки як специфічний вид економічної власності.

Предмет дослідження – структура корпоративної власності підприємств машинобудування України у контексті формування моделі управління.

Методи дослідження. Для досягнення окресленої мети використано наступні методи: історичний підхід, наукової абстракції, дедукації, аналізу та синтезу, системного підходу, наукового узагальнення, класифікації – до встановлення соціально-економічного змісту корпоративної власності; розгляду теоретико-практичних проблем формування оптимальної структури корпоративної власності; розроблено підхід – до ідентифікації впливу моделей управління прибутком корпорацій на структуру їх власності; системного аналізу – до розроблення структурної моделі управління корпорацією для узгодження інтересів; економіко-математичного моделювання – до розроблення моделі формування оптимальної структури корпоративної власності для забезпечення дохідності прав власників.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження склали офіційні публікації і дані Державного комітету статистики України, ДКЦПФР, літературні джерела, а також результати власних розрахунків та досліджень автора щодо проблематики формування корпоративної власності й управління нею.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретико-методологічних положень і розробленні інструментарію управління структурою корпоративної власності виробничих підприємств, що має необхідне для практичного використання методичне, інформаційне забезпечення, а саме:

вперше:

– запропоновано підхід і порядок складання функціональної карти виробничої корпорації, що представлено матричною комбінацією функціональних характеристик підсистем корпорацій як за структурними одиницями, так і за управлінськими функціональними підсистемами й дає змогу ідентифікувати модель управління прибутком підприємства та дивідендну політику і сформуванати напрями вдосконалення структури власності корпоративних підприємств;

удосконалено:

– визначення сутності економічної власності як основи для дефініції корпоративної власності, що на відміну від існуючих дає змогу розглядати в межах корпоративної власності поєднання колективної та індивідуальної власності й відображати реалії практики

управління корпоративними структурами з метою привласнення на цій основі максимальних прибутків;

– підхід до формування об'єктивної структури цілей діяльності виробничої корпорації відповідно до системного відображення виробничого процесу та системної ієрархії цілей діяльності підприємства за природою підпорядкування, що на відміну від існуючих дає змогу визначити економічний механізм ефективного управління власністю корпорації;

– модель інвестиційного портфеля у частині її адаптації для цілей формування оптимальної структури корпоративної власності за критерієм забезпечення дохідності. Це на відміну від існуючих передбачає розгляд структури корпоративної власності як сукупності активів їх власників і дає змогу знайти пропорції розподілу сукупних коштів акціонерів за частками власності корпоративної структури відповідно до сподіваної дохідності;

набули подальшого розвитку:

– підходи до формування ефективної структури власності для корпоративного підприємства на основі порівняння результатів аналізу фінансового стану підприємства за критеріями економічної ефективності його функціонування зі структурою власності, динаміки виробничих показників та основних результатів господарювання, що на відміну від існуючих дає змогу відобразити взаємозв'язок між структурою корпоративної власності й економічним станом підприємства.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що розробки і пропозиції автора можуть бути використані в практичній діяльності щодо формування та управління корпоративною власністю машинобудівних підприємств.

Зокрема, запропонований підхід до формування об'єктивної структури цілей виробничої діяльності використаний у «ОСП Корпорації «Ватра» (довідка № 1544 від 18. 03. 2011 р.), а підхід до ідентифікації впливу стратегії управління прибутком на структуру власності корпоративних структур – у ТОВ «Тернопільський комбайновий завод» (довідка № 1323 від 12. 04. 2011 р.). Розроблену нами стратегію управління власністю машинобудівних корпорацій прийняло до впровадження Управління транспорту, комунікацій та зв'язку Тернопільської міської ради (довідка № 1642 від 07.10.2011 р.).

Основні теоретичні положення дисертації використовуються при формуванні навчально-методичної бази та у навчальному процесі під час занять зі дисциплін «Корпоративне управління», «Основи менеджменту», «Менеджмент», «Підприємництво» (довідка про впровадження № 2281 від 6. 10. 2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним завершеним науковим дослідженням. Наукові результати

та висновки, винесені на захист, автор одержала одноосібно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ті ідеї, положення та розрахунки, які є результатом особистої роботи здобувача і становлять його індивідуальний доробок.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації апробовані на 5-ти науково-практичних конференціях, серед яких: Науково-практична конференція «Розвиток корпоративного управління в глобальному середовищі» (м. Тернопіль, 2004 р.); Всеукраїнська науково-практична конференція «Теоретико-методологічні та практичні аспекти розвитку економіки України» (м. Тернопіль 2006 р.); Всеукраїнська конференція молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 2007 р.); П'ята ювілейна міжнародна науково-практична конференція молодих учених «Економічний та соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2008 р.); Міжнародна конференція молодих учених і студентів «Інноваційні процеси економічного й соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 2008 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки та рекомендації автора опубліковані в 13 наукових працях, у т. ч. 7 самостійних, 1 – у співавторстві, 8 – у фахових наукових виданнях, та 5 тезах доповідей за матеріалами конференцій. Загальний обсяг публікацій – 4,3 др. арк., з яких автору належать 3,8 др. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і висновків, викладених на 164 сторінках, списку використаних літературних джерел із 237 найменування на 24 сторінках і 9 додатків на 41 сторінці. Загальний обсяг дисертації – 231 сторінка, у т. ч. 14 таблиць, розміщених на 10,5 сторінках і 30 рисунків, розміщених на 15 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У першому розділі *«Теоретико-практичні основи корпоративної власності»* розглянуто соціально-економічний зміст корпоративної власності та моделі управління нею, особливості формування її структури, виявлені концептуальні проблеми формування оптимальної структури корпоративної власності на рівні підприємств.

Зокрема, підтверджено, що управління акціонерними підприємствами зосереджують під своїм керівництвом власники великих пакетів акцій, а більшість акціонерів реальної участі у цьому процесі не беруть. При цьому об'єктивно наявна множина конфліктів інтересів у межах реалізації корпоративної власності. Встановлено, що остання є найважливішою підсистемою відносин економічної

власності між власниками акціонерних підприємств і вищими та середніми менеджерами з приводу зростання масштабів у сфері безпосереднього виробництва акціонерної власності й привласнення її результатів у сфері обміну та розподілу, з одного боку, й дрібними акціонерами – з іншого.

На основі критичного аналізу визначень корпорації в економічному контексті й беручи до уваги основні вимоги діалектичного методу дослідження, запропоновано вважати корпоративну форму власності підприємств (у т. ч. акціонерне товариство) основною формою організації великих і середніх підприємств, базованою на колективній формі власності, котра формується шляхом злиття індивідуальних капіталів та продажу акцій із метою здійснення спільної господарської діяльності й привласнення на цій основі максимально можливих прибутків.

Модель корпоративної власності, її структура фактично є відображенням відносин між власниками та керівниками підприємства з приводу розподілу економічної вигоди від контролю. Це підтверджує і зміст поняття власності в контексті корпоративних відносин. Модель із домінуванням інтересів дрібних акціонерів, що відображає різку зміну законодавства у бік абсолютного захисту дрібних акціонерів, реалізувати в Україні можливо, але для неї поки що нема умов на практиці; проте за подальшого реформування відносин власності в компаніях необхідно пам'ятати про принципово важливу роль у їхньому розвитку дрібних інвесторів. Реальні схеми функціонування корпоративної власності в Україні значно відрізняються від теоретичних моделей процесів реалізації корпоративної власності в розвинених країнах; при цьому невирішеним є питання: а чи мають такі схеми реалізації обґрунтовану теоретичну основу, що дала б змогу змодельовати структуру й ефективність функціонування згаданих підприємств?

До особливих складних питань належить питання про критерії ефективності, що їх використовують при оцінці наслідків перерозподілу акціонерної власності. Автори теоретичних моделей у більшості випадків базують свої міркування на такому припущенні: оскільки величина (дисконтованих) чистих доходів безпосередньо позначається на вартості цінних паперів, що емітувала дана фірма, то збільшення економічної ефективності має виразитися через збільшення ринкової вартості фірми.

У другому розділі «*Трансформація корпоративної власності у машинобудуванні*» проаналізовано процеси трансформації структури корпоративної власності в Україні, охарактеризована динаміка й основні тенденції, визначено особливості формування в нашій країні структури корпоративної власності та її вплив на корпоративне управління; ідентифіковано вплив моделей управління прибутком

корпорацій на структуру їх власності. Зазначено, що майже три четверти промисловості України функціонує у вигляді корпоративної форми власності. Оскільки протягом останніх років в економіці нашої країни відбувалися суттєві зміни в структурі й обсягах капіталу, нарізла необхідність вироблення загальноприйнятних стандартів, що допомогли б визначити інвестиційну привабливість підприємств, розбудувати систему ефективного управління ними та контролю з боку власників. Для адекватного аналізу процесів трансформації корпоративної власності України проведено статистичний аналіз структурних змін у корпоративному секторі економіки (мобільність структурних зсувів, різниці структур), із використанням методів і показників статистики, що характеризують структуру економічних (виробничих, інвестиційних), соціальних та інших підсистем народного господарства.

Розраховані автором абсолютні трансформації кількостей організаційно-правових одиниць за ЄДРПОУ протягом 2001–2008 рр. в Україні свідчать про розбіжні тенденції в структурних трансформаціях суспільної, приватної і корпоративної власності у нашій країні; зокрема, при цьому сила та глибина абсолютних трансформацій певних видів власності відрізняються між собою; наприклад, абсолютні трансформації за кількістю товариств із обмеженою відповідальністю суттєво відмінні від трансформацій акціонерних товариств у відповідні роки і з різними тенденціями. Зміна часток таких типових інституційних одиниць корпоративного сектору України як акціонерні товариства (у т. ч. відкриті й закриті), корпорації та консорціуми, у загальній структурі власності протягом 2002–2008 рр. наочно ілюструє негативні тенденції у трансформації структури відносин власності протягом останніх років (рис. 1).

Встановлено, що український корпоративний сектор у своєму розвитку характерний багатьма протиріччями, неоднозначним серед них є невідповідність між виробничим потенціалом українських акціонерних товариств та їх фінансовою діяльністю на фондовому ринку. Сучасна структура корпоративної власності українських підприємств обумовлена специфікою приватизаційних процесів, тому всі її особливості та недоліки є результатом відображення недоопрацювань державних органів влади під час різних етапів згаданих процесів.

Аналіз дав змогу узагальнити головні наслідки сертифікатної приватизації з погляду структури власності: поява значної кількості акціонерів-фізичних осіб, які мали у власності дрібні пакети акцій (здебільшого підприємств, на котрих вони працювали); розпорошення пакетів акцій серед інституційних інвесторів, що спонукало їх до концентрації власників; формування прошарку менеджерів-акціонерів, які зберегли повний контроль над підприємством під час приватизації.

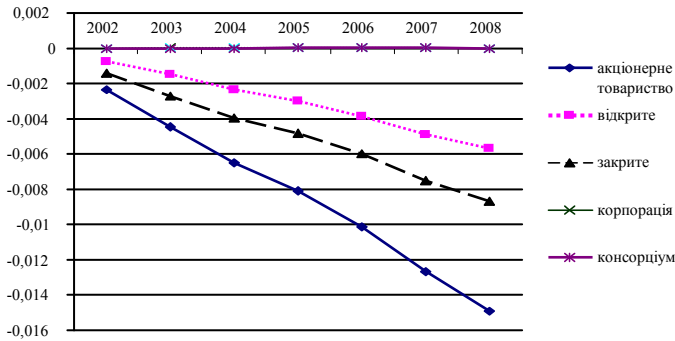

Рис. 1. Тенденції розвитку корпоративного сектору України за відносними частками інституційних корпоративних одиниць (із постійною базою – 2001 р.).

Встановлено, що ефективність корпоративного управління та фінансове становище акціонерних товариств в Україні прямо не залежать від структури корпоративної власності – різні види компаній демонструють, незалежно від структури власності, здебільшого нульові фінансові результати, котрі відображають у своїй фінансовій звітності. При цьому, структура власності машинобудівних ВАТ є різною, типи інвесторів у цих корпораціях суттєво відрізняються, їхня структура різноманітна, власність розподіляють між кількома особами, яким належать пакети акцій більше 10%, решта розпорощена між дрібними акціонерами.

Встановлено, що орієнтація тільки на стратегічного інвестора в надії, що лише він зможе змінити ситуацію в корпоративному управлінні, є помилковою позицією, як і ідея масової приватизації. Нема легкого розв'язання цієї проблеми, потрібний комплекс проміжних рішень на шляху до побудови функціональної моделі трансформації взаємин власності у рамках формування національної компліментарної моделі управління корпоративною власністю в Україні (рис. 2).

Розв'язання згаданої проблеми можливе лише при використанні системного підходу до дослідження корпоративного управління в Україні задля вироблення потужного інституційного забезпечення за одночасного розроблення стратегії трансформації корпоративної власності. Така стратегія має опиратися на внутрішню логіку й бути компліментарною до промислової політики зокрема і стратегії економічного розвитку країни загалом.

Рис. 2. Узагальнена схема процесу формування унікальної національної моделі управління корпоративною власністю.

Перманентні процеси перерозподілу власності між інсайдерами й аутсайдерами відвернули увагу всіх учасників корпоративних взаємин від безпосереднього процесу управління такими підприємствами. Це стало гальмом у розвитку великих промислових підприємств і дало змогу інсайдерам за рахунок внутрішніх управлінських технологій маніпулювати прибутковістю діяльності корпорацій та, відповідно, доходами власників корпоративних прав.

Моделі управління прибутком різних корпорацій відрізняються, оскільки є різні стратегії управління для кожної корпорації, а через об'єктивну необхідність публічного звітування корпорацій перед іншими економічними агентами шляхом оприлюднення фінансової звітності особливості її формування впливають і на модель управління прибутком корпорації. Основні власники хочуть правдиво відобразити стан господарської діяльності та реальний рівень прибутковості діяльності корпорації. Із огляду на те, структура машинобудівних корпорацій є багаторівневою, зокрема, до них належать, як правило, корпоративні підрозділи, що мають складну організацію, цей факт необхідно враховувати при формуванні підходу до виявлення зв'язку між стратегією управління, прибутком і структурою власності корпорацій. Тому для виявлення окресленого взаємозв'язку пропонуємо попереднє оцінювання організаційно-функціональної ефективності корпорації, що може бути здійснено послідовною реалізацією етапів, відображених у таблиці 1.

Після цього у дисертації запропоновано скласти функціональну карту корпорації, що є матричною комбінацією функціональних характеристик підсистем корпорацій як за

структурними одиницями корпорації, так і управлінськими функціональними підсистемами.

Таблиця 1

Процес оцінювання організаційно-функціональної ефективності корпорації

Етап	Зміст
1. Оцінювання організаційної структури підприємства та його складових	Визначення загальної структури та підструктур, взаємозв'язків між ними
2. Визначення й оцінювання загальних характеристик корпорації	Визначення характерних рис діяльності, історії створення, структури власності, впливу на прибутковість місця розташування корпорації та її конкурентного середовища
3. Визначення факторів навколишнього середовища та сили їх впливу	Визначення політичних, економічних, екологічних, соціокультурних, ринкових, демографічних та інших факторів, що впливають на прибутковість корпорації.
4. Ідентифікація стратегічної мети, цілей, основних завдань	Визначення показників для оцінювання цілей і завдань стратегічного вибору
5. Аналіз діяльності фінансових показників корпорації	Розрахунок, аналіз показників управління фінансовою діяльністю на основі балансів звітів, прибутків та збитків, фінансового планування і прогнозування за звітами аудиторів
6. Ідентифікація моделі дивідендної політики	Аналіз балансів звітів, прибутків та збитків, фінансового планування й прогнозування за звітами аудиторів і статистичною інформацією щодо динаміки обсягів виплачених дивідендів, їх частоти та структури за типами власників.
7. Аналіз маркетингового середовища	Оцінювання маркетингової діяльності корпорації, кон'юнктури локальних та експортних ринків, клієнтської бази, ціноутворення.
8. Оцінювання виробничої діяльності підприємства	Аналіз виробничих потужностей, технологій, адекватності використання землі та споруд підприємства, організації виробництва, функцій контролю й управління якістю, постачання, безпеки, продуктивності виробництва за кожним виробничим процесом
9. Аналіз якості людських ресурсів підприємства	Аналіз показників управління людськими ресурсами, структури персоналу, оплати праці та мотивації, кадрової політики
10. Оцінка системи управління та організації діяльності підприємства	Визначення організаційної структури, практики прийняття рішень, координації, зв'язку, системи внутрішньої інформації та управлінського обліку, планування і контролю, організаційної культури, використання аутсорсингу
11. Оцінка загальної ефективності діяльності підприємства	Розрахунок показників ефективності діяльності, конкуренції, позиції в галузі, тенденцій динаміки показників ефективності

Головна мета запропонованого підходу – отримання адекватної, повної, релевантної інформації про істинну раціональність організаційної структури корпорації, ефективність роботи її

структурних і функціональних підрозділів для визначення моделі стратегії управління прибутком та впливу на реалізацію корпоративних прав власників і, відповідно, структуру власності.

У розділі 3 «*Моделі формування корпоративної власності виробничих підприємств*» розроблена структурна модель управління корпорацією для узгодження інтересів власників з інтересами розвитку корпорації, запропоновані шляхи вдосконалення структури власності корпоративних підприємств у процесі управління.

Зазначено, зокрема, що композиційна ієрархія цілей формується тоді, коли головна ціль, задля досягнення якої працює вся корпоративна структура, розділяється на підцілі, або навпаки, коли ціль, синтезується з підцілей; генетична – коли підціль є умовою досягнення загальної. Система цілей виробничого підприємства корпоративного типу має генетичне підпорядкування стосовно головної підпорядковуючої цілі – задоволення суспільних потреб у продукції і послугах. Тому саме ця ціль є головною підпорядковуючою, оскільки без потреб споживачів нема виробництва та, відповідно, – прибутків. Множинна підпорядкованість прибутку меті діяльності компанії є джерелом низки проблем і суперечностей (табл. 2) між основним власником, державою, корпорацією (корпорація тут не ототожнена з основним власником), міноритарними власниками і трудовим колективом. Таким чином, визначення пріоритетів та узгодження інтересів сторін, що беруть участь у розподілі прибутку, є основним завданням корпоративного менеджменту.

Таблиця 2

Суперечності, спричинені генетичною підпорядкованістю цілі «отримання прибутку»*

ІНТЕРЕСИ	ЦІЛІ	Власників	Держави	Корпорації	Трудового колективу
		B_2	B_3	C	D
Власників	B_2	—	$\frac{B_3}{B_2}$	$\frac{C}{B_2}$	$\frac{D}{B_2}$
Держави	B_3	$\frac{B_2}{B_3}$	—	$\frac{C}{B_3}$	$\frac{D}{B_3}$
Корпорації	C	$\frac{B_2}{C}$	$\frac{B_3}{C}$	—	$\frac{D}{C}$
Трудового колективу	D	$\frac{B_2}{D}$	$\frac{B_3}{D}$	$\frac{C}{D}$	—

* Над ризикою – пріоритетна ціль порівняно з ціллю, зазначеною під нею ($B_2/B_3 - B_2$ має пріоритет над B_3 і т. п.).

Проведено узагальнення та систематизацію відмінностей в об'єктивному і суб'єктивному представленні генетичних зв'язків у системі цілей діяльності (табл. 3).

Таблиця 3

Узагальнені генетичні зв'язки в системі цілей діяльності корпорації

Цілі		<i>Суб'єктивна підпорядкованість цілей</i>			
		Керівництво корпорації		Трудовий колектив	
		Акумулятивна поведінка	Підприємницька поведінка	Егоїстична поведінка	Господарська поведінка
1.	<i>Задоволення власних потреб.</i> Підпорядковує чітку ціль	Підпорядкована отриманню прибутку	Підпорядкована виживанню в умовах конкуренції. Підпорядковує науково-технічний і виробничий розвиток	Підпорядкована оплаті праці	Підпорядкована отриманню доходу і прибутку
2.	<i>Задоволення суспільних потреб у праці.</i> Підпорядковує чітку ціль	Більше підпорядкована отриманню прибутку, ніж підпорядковує інші цілі	Підпорядкована виживанню в умовах конкуренції. Підпорядковує виробничий розвиток	Підпорядкована оплаті праці	Підпорядковує оплату праці, соціальний розвиток і мотивацію праці
3.	<i>Отримання прибутку.</i> Підпорядкована прискоренню виробничого, науково-технічного і соціального розвитку.	Підпорядковує чітку ціль	Підпорядкована виживанню в умовах конкуренції і науково-технічного розвитку	Підпорядкована підвищенню оплати праці	Підпорядковує задоволення потреб. Підпорядкована виробничому і соціальному розвитку
4.	<i>Підвищення добробуту акціонерів (власників).</i> Підпорядкована задоволенню потреб і отриманню прибутку	Підпорядковує отриманню прибутку.	Підпорядкована виробничому і науково-технічному розвитку (підвищенню добробуту акціонерів в перспективі)	У відкритих АТ підпорядкована оплаті праці. У закритих АТ підпорядковує отриманню прибутку	Підпорядкована виробничому і соціальному розвитку
5.	<i>Забезпечення надходжень до державного бюджету.</i> Підпорядкована отриманню прибутку	Не має підпорядкування	Підпорядкована виробничому і соціальному розвитку	Не визнають актуального, або не має підпорядкування	Підпорядкована виробничому і соціальному розвитку
6.	<i>Підвищення виробничого потенціалу.</i> Підпорядкована задоволенню потреб, отриманню прибутку	Підпорядкована збільшенню прибутку	Підпорядкована виживанню в умовах конкуренції і отриманню прибутку	Не актуальна	Підпорядкована збільшенню прибутку

Структуру корпоративної власності доцільно розглядати з позиції інвестиційного підходу тому, що вона є сукупністю активів їх власників. Таку ситуацію можна моделювати так: потрібно знайти такі пропорції розподілу сукупних коштів акціонерів за частками власності корпоративної структури (будемо називати їх активами за аналогією з теорією інвестиційного портфеля): x_1, x_2, x_3 , де $x_j \in [0,1]$ частка корпоративної власності, що припадає на i -й актив, щоб ризик усієї корпоративної власності з такими частками (т. зв. корпоративного портфеля) σ_p при заданому рівні доходності $\overline{\mu_p}$ був мінімальним:

$$\min_{x_1, x_2, x_3} \sigma_p^2 = \min_{x_1, x_2, x_3} (\sigma_1^2 x_1^2 + \sigma_2^2 x_2^2 + \sigma_3^2 x_3^2 + 2\zeta_{12} \sigma_1 \sigma_2 x_1 x_2 + 2\zeta_{13} \sigma_1 \sigma_3 x_1 x_3 + 2\zeta_{23} \sigma_2 \sigma_3 x_2 x_3), \quad (1)$$

при цьому

$$x_1 + x_2 + x_3 = 1, \quad \mu_1 x_1 + \mu_2 x_2 + \mu_3 x_3 = \overline{\mu_p}, \quad (2)$$

де $\mu_i (i = \overline{1,3})$ – сподівана доходність i -ї частки портфеля; σ_i – середнє квадратичне відхилення доходності i -го активу; ζ_{ij} – коефіцієнт кореляції між доходностями i -ї та j -ї часток портфеля.

Запропонована модель дає змогу приймати рішення щодо формування оптимальної структури (часток акціонерів) корпоративної власності за критерієм максимізації доходності (прибутковості діяльності корпорації) з урахуванням ступеня ризику діяльності в сучасних економічних умовах. Необхідність реструктуризації корпоративної власності пов'язана з тим, що заплугана перехресна система володіння акціями у більшості машинобудівних корпорацій, зокрема тих, які працюють у автомобілебудуванні, й дочірніх компаніях створює серйозні труднощі для подальшого розвитку машинобудування України загалом і автомобілебудування зокрема. Формування оптимальної структури власності згаданих корпорацій дасть змогу вітчизняним підприємствам отримати доступ до принципово інших джерел фінансування інвестиційних програм розвитку виробництва. Таким чином, основним пріоритетом для підприємств України стає формування сучасної ефективної системи управління корпоративною власністю, а саме її структурою, для реалізації довготермінової стратегії розвитку кожного конкретного підприємства. При формуванні власності підприємства корпоративного типу треба брати до уваги, що корпоративні структури мають такі характерні риси, як: численність і неоднорідність власників, динамічність складу власників, відмежованість функцій власника від функцій менеджменту, наявність акціонерного капіталу і необхідність управління ним; наявність унікальної структури акціонерів. Для формування ефективної для конкретного підприємства структури власності пропонуємо наступну схему (рис. 3).

Рис. 3. Схема процесу формування оптимальної структури власності підприємства.

Важливо адекватно відобразити взаємозв'язок між структурою корпоративної власності та економічним станом підприємства. При цьому насамперед потрібно провести структурно-динамічний аналіз корпоративної власності (акціонерного капіталу). Проектування цільової структури корпоративної власності треба розпочинати лише після опрацювання результатів аналізу, отриманих попередньо на основі сформованого дерева цілей підприємства на перспективу. Оптимальна структура корпоративної власності має сприяти, з одного боку, концентрації капіталу в руках ефективного власника, а з іншого – стратегічній меті корпорації. Запропонований підхід до оптимізації структури корпоративної власності у виконанні завдань ефективного управління підприємством власники промислових підприємств можуть використати задля формування принципів ефективного функціонування підприємств; згаданий підхід також допоможе їм розв'язати проблему формування ефективного власника. Використання такого підходу на підприємствах із розпорошеною структурою власності дасть змогу ідентифікувати і структурувати проблему необхідності формування ефективного власника.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення науково-практичної задачі управління власністю та формування ефективної структури корпоративної власності вітчизняних підприємств у процесі управління ними.

1. Встановлено, що ідентифікація впливу моделей управління прибутком корпорацій на структуру їх власності потрібна для виявлення – маніпулювання прибутковістю діяльності корпорацій та власників корпоративних прав інсайдерами за допомогою внутрішніх управлінських технологій. Оскільки, машинобудівні корпорації мають складну ієрархічну структуру як за видами діяльності, так і за організаційною структурою, потрібно складати функціональну карту корпорації для того щоб мати змогу отримувати адекватну інформацію про істинну раціональність організаційної структури корпорації, ефективність роботи її структурних і функціональних підрозділів для визначення моделі стратегії управління прибутком та впливу її на реалізацію корпоративних прав власників і, відповідно, структуру власності такої корпоративної структури.

2. Доведено, що проблема запобігання експропріації власності зовнішніх інвесторів впливає на формування структури корпоративної власності, адже на найнижчому рівні за слабого захисту прав міноритарних акціонерів експропріація буде великою, витрати на контроль за діяльністю керівників – значними. Доходи підприємств перетворюються в приватні часткові вигоди контролю над об'єктом власності і формальні власники практично їх позбавлені, а тому неможливо однозначно стверджувати, що реальні доходи від діяльності підприємства в такому інституційному середовищі будуть сконцентровані у засновників чи розпорочені серед дрібних інвесторів.

3. Виявлено розбіжні тенденції в структурних трансформаціях суспільної, приватної і корпоративної власності в Україні, зокрема, різна сила та глибина абсолютних трансформацій певних видів власності, й орієнтація корпоративної власності у формі відкритих акціонерних товариств на майбутнє зростання показують, що при цьому є стійка тенденція до зростання обсягів корпоративної власності, зокрема акціонерної.

4. Виявлено, що корпоративний сектор України характерний багатьма протиріччями, а детальний аналіз структури власності у корпоративному секторі в Україні утруднений унаслідок значного поширення різних схем її захоплення через задіяння підставних та офшорних підприємств, так звані рейдерські атаки і т. д. При цьому, специфіка структури корпоративної власності залежить від особливостей виду економічної діяльності, до якої належать ті чи інші підприємства. Нині потрібний комплекс проміжних рішень на шляху до побудови функціональної моделі трансформації взаємин власності в рамках формування національної компліментарної моделі управління корпоративною власністю запропоновано узагальненою схемою за одночасного вироблення стратегії трансформації корпоративної власності.

6. Основою для формування ефективної моделі управління виробничою корпорацією має стати розроблена автором структурна модель управління корпорацією, що дає змогу збалансувати інтереси власників і сформувати стійку стратегію розвитку об'єкта власності на основі декомпозиції цілей підприємства як виробничого об'єкта. При цьому мають бути враховані відмінності в об'єктивному та суб'єктивному представленні генетичних зв'язків у ієрархії цілей діяльності корпоративної структури.

7. Розроблена модель формування оптимальної структури корпоративної власності для забезпечення дохідності на основі критерію максимізації сподіваної дохідності власності має бути використана при прийнятті рішень при управлінні структурою власності корпорацій. Це дасть змогу домогтися прибутковості діяльності корпоративних структур виробничого профілю і забезпечити прибутки міноритарним власникам корпоративних прав.

8. Запропоновано схему формування ефективної для виробничого підприємства структури власності. Доведено, що при аналізі структури власності підприємства треба паралельно аналізувати його економічний стан із погляду економічної ефективності функціонування з такою структурою власності, розглянути динаміку виробничих показників, а також основні фінансові результати (доходи, витрати, прибуток, середню заробітну плату і т. д.). Після цього розпочинати проектування цільової структури корпоративної власності на основі сформованого дерева цілей підприємства на перспективу.

9. Розроблений підхід до оптимізації структури корпоративної власності у виконанні завдань ефективного управління підприємством власники можуть використати задля формування принципів ефективного функціонування господарюючих суб'єктів. Пропозиції можуть бути використані при розробленні програми підвищення ефективності діяльності виробничих підприємств корпоративної форми власності.

ПЕРЕЛІК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

наукові праці, в яких опубліковані результати дисертації:

1. Крючкова¹ (Турська) Н. В. Соціально-економічний зміст акціонерного товариства / Н. В. Крючкова (Турська) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені

¹ Прізвище Крючкова змінено на Турська на підставі свідчення про розлучення № 032225 від 25. 02. 2010 р.

Володимира Гнатюка. – 2003. – № 15. – С. 149–152. – (Серія: економіка).

2. Крючкова (Турська) Н. В. Соціально-економічний зміст акціонерної власності / Н. В. Крючкова (Турська) // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. – 2004. – № 16. – С. 178–181. – (Серія: економіка).

3. Крючкова (Турська) Н. В. Сучасні теорії корпоративного управління як відповідь на виклики глобалізації них ринків / Н. В. Крючкова (Турська), О. М. Сохацька // Галицький економічний вісник. – 2006. – № 4 (11). – С. 29–37.

4. Крючкова (Турська) Н. В. Особливості процесів злиття та поглинання в корпоративному секторі України / Н. В. Крючкова (Турська) // Комунальне господарство міст: Науково-технічний збірник. Випуск 78. – 2007. – С. 315–321. – (Серія: Економічні науки).

5. Крючкова (Турська) Н. В. Сучасні тенденції розвитку корпоративної власності в Україні / Н. В. Крючкова (Турська) // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2008. – Випуск 4 (28). – С. 25–30. – (Серія «Економіка та менеджмент»).

6. Крючкова (Турська) Н. В. Особливості формування структури корпоративної власності в Україні та її вплив на корпоративне управління / Н. В. Крючкова (Турська) // Економіка: проблеми теорії та практики : Збірник наукових праць. – Випуск 264. В 9 т. – Т. VI. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. – С. 1638–1648.

7. Турська Н. В. Удосконалення структури власності корпоративних підприємств у процесі управління / Н. В. Турська // Інноваційна економіка: Всеукраїнський науково – виробничий журнал. 2011. – № 3 (22). – С. 65–67.

8. Турська Н. В. Соціально-економічний зміст акціонерної власності / Н. В. Турська // Соціально-економічні проблеми і держава [Електронний ресурс] — 2011. — Вип. 1 (4). — Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2011/11tnizkv.pdf>

опубліковані праці апробаційного характеру:

9. Крючкова (Турська) Н. В. Управління акціонерною власністю як економічна категорія / Н. В. Крючкова (Турська) // Тези доповідей науково-практичної конференції «Розвиток корпоративного управління в глобальному середовищі». – Тернопіль : Поліграфіст, 2004. – С. 20–23.

10. Крючкова (Турська) Н. В. Інституційне забезпечення корпоративного управління в Україні / Н. В. Крючкова (Турська) // Теоретико-методологічні та практичні аспекти розвитку економіки України: Тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. 23–24 лист. 2006 р. – Т: Терно-граф Т. 31 – 2006. – 274-275 с.

11. Крючкова (Турська) Н. В. Основні тенденції та перспективи розвитку корпоративного сектору України / Н. В. Крючкова (Турська) // Інноваційні процеси економічного розвитку: Вітчизняний та зарубіжний досвід: Тези доповідей Всеукраїнської конференції молодих учених і студентів. – Тернопіль : ТНЕУ, 2007. – С. 120–122.

12. Крючкова (Турська) Н. В. «Чорне» рейдерство: новий вид бізнесу чи інструмент для його розвитку? / Н. В. Крючкова (Турська) // «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації»: Збірник тез доповідей П'ятої ювілейної міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – С. 230–232.

13. Крючкова (Турська) Н. В. Становлення корпоративної власності в Україні / Н. В. Крючкова (Турська) // Інноваційні процеси економічного і соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід: Тези доповідей Міжнародної конференції молодих учених і студентів. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – С. 221–223.

АНОТАЦІЯ

Турська Н. В. Управління корпоративною власністю машинобудівних підприємств в умовах трансформаційної економіки. На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Тернопіль, 2011.

Узагальнено теоретичні положення щодо управління корпоративною власністю підприємств машинобудування та вироблено на цій основі обґрунтовані пропозиції з формування ефективної її структури. З'ясовано соціально-економічний зміст корпоративної власності для уточнення її прояву у вигляді виробничих корпоративних структур, охарактеризовано специфіку процесів трансформації структури корпоративної власності в Україні й встановлено її основні тенденції. Розроблено структурну модель управління корпорацією для узгодження інтересів. Запропоновано підхід до ідентифікації впливу моделей управління прибутком корпорацій на структуру їх власності.

Сформовано напрями вдосконалення структури власності підприємств із корпоративною формою власності. Запропоновано модель формування оптимальної структури корпоративної власності для забезпечення дохідності прав власників.

Ключові слова: корпорація, корпоративна власність, власність, економічна власність, структура корпоративної власності, управління прибутком.

АННОТАЦИЯ

Турська Н. В. Управление корпоративной стоимостью машиностроительных предприятий в условиях трансформационной экономики. На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями. Тернопольский национальный технический университет имени Ивана Пулюя. Тернополь, 2011.

Диссертационная работа посвящена разработке теоретических и практических аспектов становления и развития корпоративной собственности машиностроительных предприятий производственного сектора экономики, а также, рассмотрению вопросов управления и формирования структуры корпоративной собственности производственных предприятий в контексте ее трансформации, управлению корпоративной собственностью машиностроительных предприятий в условиях трансформационной экономики.

В первом разделе диссертации обобщены теоретические положения относительно управления структурой корпоративной собственности, в частности производственных предприятий, и выработаны на этой основе обоснованные предложения относительно формирования эффективной структуры корпоративной собственности отечественных предприятий в процессе управления ими.

Во втором разделе проведен анализ процессов трансформации структуры корпоративной собственности в Украине, охарактеризована динамика и основные тенденции, определены особенности формирования структуры корпоративной собственности в Украине и её влияние на корпоративное управление; идентифицировано влияние моделей управления прибылью корпораций на структуру их собственности.

В третьем разделе разработана структурная модель управления корпорацией для согласования интересов собственников с интересами развития корпорации, предложены пути совершенствования структуры собственности корпоративных предприятий в процессе управления.

Исследовано социально-экономическое содержание корпоративной собственности, для уточнения её проявления в виде производственных корпоративных структур. Охарактеризована специфика процессов трансформации структуры корпоративной собственности в Украине и обнаружены её основные тенденции.

Разработана структурная модель управления корпорацией для согласования интересов. Предложен подход к идентификации влияния моделей управления прибылью корпораций на структуру их собственности. Сформированы направления усовершенствования структуры собственности предприятий с корпоративной собственностью в процессе управления. Предложена модель

формирования оптимальной структуры корпоративной собственности для обеспечения доходности прав собственников.

Предложены подход и порядок составления функциональной карты производственной корпорации, которая является матричной комбинацией функциональных характеристик подсистем корпораций как по структурным единицам корпорации, так и по управленческим функциональным подсистемам и позволяет идентифицировать модель управления прибылью предприятия и дивидендную политику, а также сформировать направления совершенствования структуры собственности корпоративных предприятий в процессе управления

Ключевые слова: корпорация, корпоративная собственность, собственность, экономическая собственность, структура корпоративной собственности, управления прибылью.

SUMMARY

Turska N. V. Corporate ownership management of the mechanical-engineering enterprises in the transformational economy. Manuscript.

The thesis is submitted for the scientific degree of Candidate of Sciences (Economics), specialty 08.00.04 – “Economics and Management of Enterprises” – Ternopil Ivan Pul’uj National Technical University, 2011.

Theoretical approaches concerning corporate ownership management are generalized and recommendations concerning formation of an effective corporate ownership are substantiated and offered.

Social-economic essence of corporate ownership for clarification of its manifestation in the form of industrial corporate structure is described. The features of the corporate ownership structure transformation in Ukraine are described and its main trends are defined.

The structural model of the corporation management for coordination of owner’s interests is developed. The approach concerning identification the impact of revenue management to the structure of corporate ownership is offered.

Main directions to improvement the corporate ownership structure in management process are formed in the thesis. A model of corporate ownership optimal structure to ensure the owners return is proposed.

Key words: corporation, corporate ownership, property, economic ownership, corporate ownership structure, revenue management.

Підписано до друку 20.12.2011 р. Формат 60x90 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Умовн. друк. арк. 1,2. Обл.-вид. арк. 1,0.
Наклад 100 прим. Замовлення № 7971

Західний регіональний центр інформаційних технологій
“Інфотехцентр”, вул. Танцюрова, 25, м. Тернопіль.

Тел. 55-05-05.